

Metodická doporučení pro výuku finanční gramotnosti

Mgr. Alena Hesová

Národní ústav pro vzdělávání

2013 (aktual.)

Metodická doporučení pro výuku finanční gramotnosti

Mgr. Alena Hesová

NÚV, Praha

Na přípravě metodických doporučení se dále podíleli:

Mgr. Ivana Brožová

Ing. Lukáš Hula

Ing. Petr Klínský

doc. RNDr. Oldřich Odvárko, DrSc.

Ing. Eva Rathouská Grmelová

RNDr. Jarmila Robová, CSc.

Mgr. Jitka Strupková

Mgr. Jana Šváchová

PhDr. Milena Tichá, CSc.

RNDr. Eva Zelendová

ZŠ Dr. Jana Malíka, Chrudim

NÚV, Praha

OA Heroldovy sady, Praha

MFF UK, Praha

NÚV, Praha

MFF UK, Praha

Gymnázium Budějovická, Praha

Gymnázium, Benešov

PedF UK, Praha

NÚV, Praha

Vydal

Národní ústav pro vzdělávání

Vydání

druhé (aktual.), Praha 2013

ISBN

978-80-87652-98-5

Obsah

I. Úvod.....	4
II. Metodická doporučení	5
A. Koncepce	5
1. Porozumění podstatě finanční gramotnosti.....	5
2. Začlenění finanční gramotnosti do školních vzdělávacích programů.....	6
3. Integrace vzdělávacího obsahu	7
4. Používání a vysvětlování odborných pojmů.....	8
5. Rozvíjení kritického myšlení.....	8
6. Prezentace finančního světa v širších souvislostech.....	9
7. Nepropagovat konkrétní produkty, služby a instituce	10
B. Spolupráce	10
8. Spolupráce s kolegy	10
9. Spolupráce s rodiči	11
C. Metody a formy práce.....	12
10. Řešení úloh z běžného života.....	12
11. Využívání informačních a komunikačních technologií	13
12. Podněcování kooperace žáků.....	14
13. Uplatňování inscenačních metod	15
14. Zařazování didaktických her.....	15
III. Závěr.....	17
IV. Pomůcky a nástroje	18
V. Informační zdroje	19
VI. Seznam používaných zkratk.....	25

I. Úvod

Finanční gramotnosti a finančnímu vzdělávání¹ je věnována ve školách i mezi širší veřejností zvýšená pozornost, a to nejen v souvislosti se současnou finanční krizí, projektem EU peníze školám nebo s prvním testováním finanční gramotnosti v rámci programu PISA, ale především proto, že se jedná o nezbytný předpoklad pro ekonomické rozhodování v každodenním životě lidí. I proto se finanční vzdělávání oprávněně stává důležitou součástí přípravy žáků v počátečním vzdělávání. Málokterý učitel se totiž mohl s finančním vzděláváním setkat během své pregraduální přípravy. Proto může být výuka směřující ke zvyšování finanční gramotnosti u mnohých pedagogů spojována s obavami. Ve spolupráci se školami a s odborníky bylo připraveno několik konkrétních metodických doporučení, která mohou učitelům při realizaci finančního vzdělávání pomoci.

Metodická doporučení jsou určena **učitelům základních a středních škol, ale také vedoucím pracovníkům těchto škol a koordinátorům školních vzdělávacích programů**. Předkládaný materiál najde své uplatnění především mezi **učiteli společenských věd, matematiky, ekonomie, informatiky (ICT)**. Blízko má také ke vzdělávacím oblastem **Člověk a jeho svět** a **Člověk a svět práce** v základním a gymnaziálním vzdělávání a k průřezovému tématu **Člověk a svět práce** ve středním odborném vzdělávání.

Metodická doporučení jsou členěna do tří oblastí:

- **koncepce**
- **spolupráce**
- **metody a formy práce.**

Prostor je věnován celkem 14 doporučením, která se vzájemně prolínají a která nelze vnímat zcela izolovaně. Všechna doporučení jsou zpracována shodným způsobem: nejprve jsou objasněna východiska, pak následují konkretizovaná doporučení, včetně tipů pro výuku (vyznačeno kurzivou), odkazů na další materiály a příkladů z výuky. Na závěr celého textu jsou pak zařazeny odkazy na užitečné pomůcky a nástroje a také na informační zdroje.

¹ **Finanční gramotnost** představuje úroveň specifických znalostí, dovedností a hodnotových postojů, které jsou pro různé cílové skupiny popsány ve [Standardech finanční gramotnosti](#). **Finanční vzdělávání** je proces vedoucí k dosažení finanční gramotnosti.

II. Metodická doporučení

A. Koncepce

1. Porozumění podstatě finanční gramotnosti

Předpokladem pro cílené budování finanční gramotnosti je porozumění její podstatě. Jedná se o nezbytný výchozí bod pro rozhodnutí, jak finanční vzdělávání ve škole realizovat, do jakých předmětů jej zařadit a jaké metody ve výuce uplatňovat.

Finanční vzdělávání je jednou z mála oblastí vzdělávání, která se může opírat o vládou schválenou strategii. Aktualizovaná verze *Národní strategie finančního vzdělávání*² byla schválena v roce 2010. Tento strategický dokument se zabývá významem a principy finančního vzdělávání, rolí jednotlivých subjektů ve finančním vzdělávání a prezentuje akční plán pro finanční vzdělávání v ČR.

Finanční vzdělávání v České republice má tzv. dvoupilířovou strukturu. Jeden pilíř finančního vzdělávání zasahuje žáky v počátečním vzdělávání, druhý pilíř směřuje ke vzdělávání dospělých. Pro finanční vzdělávání žáků je pak určujícím dokumentem *Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách*³, který obsahuje *Standardy finanční gramotnosti*⁴ (dále jen *Standardy*). Ty vymezují cílový stav úrovně finanční gramotnosti pro základní vzdělávání (zvláště pro 1. stupeň a pro 2. stupeň) a pro střední vzdělávání (který odpovídá úrovni finanční gramotnosti dospělého občana). Standardy předkládají *Obsah* a *Výsledky* vzdělávacího procesu ve čtyřech tematických okruzích:

- Peníze
- Hospodaření domácnosti
- Finanční produkty
- Práva spotřebitele

Zpracování Standardů se velmi blíží rozpracování vzdělávacího obsahu v rámcových vzdělávacích programech. Jednotlivé *Obsahy* jsou vlastně *doporučeným učivem* a dílčí *Výsledky* jsou navrhnutými *očekávanými výstupy*, resp. *výsledky vzdělávání*.

Doporučení

a) seznamte se s definicí finanční gramotnosti⁵

- pročtěte si definici finanční gramotnosti
- nalezněte prvky, které ve své výuce prosazujete už nyní
- vyhledejte prvky, na které můžete výuku více zaměřit

b) seznamte se se *Standardem finanční gramotnosti*⁶

- pročtěte si *Obsah* a *Výsledky* Standardu finanční gramotnosti pro jednotlivé stupně vzdělávání⁷

² [Národní strategie finančního vzdělávání](#). Aktualizované znění. Praha : Ministerstvo financí ČR, 2010.

³ [Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách](#). Společný dokument MF, MŠMT a MPO. Praha, 2007.

⁴ Viz str. 12–14 v [Systému budování finanční gramotnosti na základních a středních školách](#).

⁵ Viz str. 11–13 v [Národní strategii finančního vzdělávání](#).

⁶ Viz str. 12–14 v [Systému budování finanční gramotnosti na základních a středních školách](#).

⁷ Standardy finanční gramotnosti jsou začleněny do rámcových vzdělávacích programů.

- naleznete ty části, které ve své výuce prosazujete už nyní
- vyhledejte *Obsah* nebo *Výsledky*, na které je třeba výuku více zaměřit

2. Začlenění finanční gramotnosti do školních vzdělávacích programů

Standard finanční gramotnosti pro základní vzdělávání je nově začleněn do upraveného Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání (RVP ZV), platného od 1. 9. 2013. **Finanční gramotnost se proto v rozsahu uvedeném v RVP ZV stává povinnou součástí základního vzdělávání.** Finanční gramotnost je začleněna do základního vzdělávání plošně. To znamená, že každý absolvent ZŠ po 1. 9. 2013 musí být seznámen s finanční gramotností v rozsahu daném upraveným RVP ZV. V upraveném RVP ZV je finanční gramotnost na 1. stupni ZŠ zařazena do vzdělávacího oboru **Člověk a jeho svět** a na 2. stupni ZŠ do vzdělávacího oboru **Výchova k občanství**. Finanční gramotnost je potřeba realizovat v součinnosti se vzdělávacím oborem Matematika a její aplikace a Informační a komunikační technologie. **Pokud není finanční gramotnost v rozsahu uvedeném v upraveném RVP ZV součástí ŠVP, je nezbytné upravit školní vzdělávací program a začít promítat finanční gramotnost do výuky.**

Standard finanční gramotnosti pro střední vzdělávání je v současné době již začleněn do Rámcového vzdělávacího programu pro gymnázia (RVP G) a Rámcových vzdělávacích programů pro střední odborné vzdělávání (RVP SOV), a proto je **ve středním vzdělávání finanční gramotnost považována za povinnou součást vzdělávacího procesu**, a je tedy také součástí ŠVP.

S ohledem na aktuální začlenění finanční gramotnosti do upraveného RVP ZV se tato dílčí doporučení zaměřují především na základní vzdělávání.

Doporučení

a) seznamte se s finanční gramotností v příslušném RVP

- pročtěte si RVP, případně se seznamte s úpravami, které souvisejí s finanční gramotností
- naleznete očekávané výstupy a učivo, které ve své výuce prosazujete už nyní
- vyhledejte očekávané výstupy a učivo, na které je potřeba výuku více zaměřit

b) pročtěte si Průvodce upraveným RVP ZV⁸

- seznamte se s úpravami RVP ZV
- inspirujte se příklady dílčích (školních) výstupů

c) promyslete začlenění finanční gramotnosti do ŠVP ZŠ

- nezapomínejte na to, že finanční gramotnost je nově povinnou součástí základního vzdělávání (tzn. že ji nelze realizovat pouze volitelnými předměty nebo jen v části třídy nebo ročníku)
- nezapomínejte na to, že výuku finanční gramotnosti je nutné realizovat na 1. i na 2. stupni ZŠ (pro oba stupně základního vzdělávání jsou v RVP ZV závazné očekávané výstupy)
- neopomíjejte to, že finanční gramotnost je uceleným systémem finančního vzdělávání, a proto je potřeba zohledňovat návaznost mezi 1. a 2. stupněm základního vzdělávání a také mezi základním a středním vzděláváním

⁸ Viz <http://digifolio.rvp.cz/view/view.php?id=6461>.

- zohledněte také to, že finanční gramotnost je od 1. 9. 2013 v základním vzdělávání zavedena plošně (tzn. že od tohoto data musí být každý žák, který ukončí 5. ročník ZŠ, a žák, který ukončí 9. ročník ZŠ, seznámen s finanční gramotností v rozsahu daném upraveným RVP ZV)
- zvažujte integraci finanční gramotnosti do stávajících vyučovacích předmětů⁹ nebo vytvoření nového povinného vyučovacímho předmětu zaměřeného přímo na finanční gramotnost¹⁰
- promýšlejte mezipředmětové vztahy (především s matematikou a s informačními a komunikačními technologiemi)
- upravte učební osnovy příslušných vyučovacích předmětů včetně jejich charakteristik (můžete také vytvořit učební osnovy nového vyučovacímho předmětu)
- zvažujte aktualizaci školního učebního plánu včetně poznámek k němu

d) systematicky zařazujte finanční gramotnost do výuky

- začleňte finanční gramotnost do příslušných tematických plánů
- rozvíjejte u žáků znalosti, dovednosti a hodnotové postoje spojené s finanční gramotností

3. Integrace vzdělávacímho obsahu

V oblasti finančního vzdělávání je důležité propojovat společenskovední a ekonomické vzdělávání s matematikou a s informačními a komunikačními technologiemi, případně i dalšími vzdělávacími oblastmi. Integrovaná výuka totiž umožňuje představit vzdělávací obsah v jeho komplexnosti. Vede k propojování poznatků, vnímání souvislostí a také umožňuje aplikaci již nabytých dovedností. Výsledky vzdělávání v jednotlivých předmětech se tak mohou více přiblížit životní realitě. Integraci je možné realizovat na úrovni dílčí aktivity, projektu, tematického celku, ale i na úrovni integrovaného předmětu.

Doporučení

a) hledejte tematické průniky pro finanční vzdělávání

- porovnejte tematické plány s kolegy, hledejte průniky, které otevírají prostor pro finanční vzdělávání
- pokuste se alespoň částečně synchronizovat výuku finančních témat ve více předmětech (*procenta či geometrické posloupnosti v matematice – spořicí produkty a úvěry ve společenskovedních předmětech – tabulkový procesor v ICT*)

b) stanovte si dílčí integrovaně pojatý vyučovací cíl

- vytyčte si vzdělávací cíl, který se vztahuje k více předmětům, ale kterého lze dosáhnout v dílčí aktivitě, v jedné vyučovací hodině nebo při projektovém dni (např. *žák porovná nabídku bankovních půjček, žák vybere nejvýhodnější finanční produkt, žák diskutuje o rizicích spojených s nebankovními půjčkami*)

c) zkuste integrovanou tematickou výuku

- domluvte se na spolupráci, postupu i tématu s kolegy
- stanovte sjednocující téma (*dovolená, banka,...*), témata pro výuku hledejte v běžném životě, překonejte izolovanost vyučovacích předmětů

⁹ Více informací k integraci vzdělávacímho obsahu ve 3. doporučení.

¹⁰ Pokud by byl tento nový vyučovací předmět určen pouze pro žáky 2. stupně ZŠ, je nutné promyslet, jak bude finanční gramotnost realizována na 1. stupni ZŠ (například integrací do stávajícímho vyučovacímho předmětu).

- vyučujte téma v několika předmětech souběžně s tím, že každý vyučující k němu přistupuje z pohledu své specializace (*Plánování dovolené: zeměpis – destinace, doprava; dějepis – historie, památky; výchova k občanství – preference členů rodiny; český jazyk a literatura – inzerce, smlouvy; matematika – náklady, výměna peněz*)

4. Používání a vysvětlování odborných pojmů

Pro vzdělávání je obecně nezbytné, aby byl představovaný obsah po odborné stránce korektní. Ve finančním vzdělávání je proto nutné disponovat odbornými znalostmi z oblasti financí. Nezbytná je rovněž schopnost adekvátně používat základní ekonomické pojmy a vysvětlovat je s ohledem na jednotlivé cílové skupiny. **Nicméně osvojení odborných pojmů nelze považovat za cíl finančního vzdělávání.** Ten je potřeba spatřovat v získávání kompetencí nezbytných pro finanční zabezpečení sebe a své rodiny a pro aktivní účast na trhu finančních produktů a služeb. Odborné pojmy jsou pak jedním z prostředků pro naplňování těchto cílů.

Doporučení

a) používejte a vysvětľujte základní ekonomické pojmy

- získejte profesní jistotu v používání odborných pojmů (*oporu můžete najít v různých terminologických slovníčcích¹¹*)
- vymeďte nové pojmy pomocí pojmů již dříve zavedených a osvojených, předkládejte je ve vzájemném vztahu, uvádějte příklady
- veďte žáky od pasivního porozumění k aktivnímu používání pojmů

b) uplatňujte odborné pojmy s ohledem na cílovou skupinu

- zvažujte přiměřenost věku žáků i úrovni dosažených vědomostí
- nepovyšujte osvojení odborných pojmů za cíl finančního vzdělávání

5. Rozvíjení kritického myšlení

Současná společnost je často označována jako informační. A právě na prostředí plné informací je potřeba žáky připravovat. Vyhledávání informací, kritické myšlení, rozeznávání potřebného od zbytečného, odlišení pravdivého od nepravdivého i efektivní využívání informací se stává nezbytnou životní dovedností. Vždyť kolik lidí doplatilo exekucí na neznalost podmínek půjčky. Dříve nebo později se žák v běžném životě setká s nabídkou nějakého finančního produktu a bude postaven před otázku, jak tuto nabídku posoudit. Oporou mu mohou být čtenářské strategie a kritické myšlení, které žáka povedou k zodpovědnému rozhodování.

Doporučení

a) naučte žáky identifikovat důležité informace

- využívejte autentických materiálů (*reklamní letáky, inzeráty, komerční nabídky*)

¹¹ Např. <<http://www.abecedarodinnychfinanci.cz/stranka/slovník>>, <<http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/slovník-bankovnich-a-financnich-pojmu-21441.html>>, <<http://www.financnigramotnost.eu/stranka/clanky-a-informace/slovník-vyrazu/12/>>, <<http://www.bankovnipoplatky.com/slovníček-pojmu-v-bankovnictví-585.html>>, příp. publikace Slabikář finanční gramotnosti. Praha : COFET, 2009.

- procvičujte se žáky porozumění obsahu sdělení (využít lze např. metodu I.N.S.E.R.T.¹²)
 - vyhledávejte společně se žáky varovné signály klamavých nabídek (např. *drobné písmo, rozsáhlost a nepřehlednost smlouvy*)
- b) podněcujte aktivní vyhledávání doplňujících informací**
- učte žáky ptát se na doplňující informace potřebné pro zodpovědné ekonomické rozhodování
 - pobízejte žáky k vyhledávání informací z různých zdrojů (*média, poradny, instituce, osobní konzultace*)
 - využívejte ve výuce finanční gramotnosti informační a komunikační technologie (viz 11. doporučení)
- c) přibližujte žákům práva spotřebitele¹³**
- hovořte s žáky o roli spotřebitele a o jeho právech, diskutujte o případech porušení práv spotřebitele (např. *při reklamacích*)
 - ved'te žáky k přiměřenému prosazování svých spotřebitelských práv (*pro nácvik jsou vhodné např. inscenační metody, viz 13. doporučení*)

6. Prezentace finančního světa v širších souvislostech

Přestože jsou peníze ústředním pojmem finančního vzdělávání, **finanční gramotnost nelze zjednodušovat na řeč čísel**. Jedním z cílů finančního vzdělávání je, aby žák v budoucnu finančně zabezpečil sebe a svou rodinu a aby se aktivně a zodpovědně účastnil finančního trhu. Pohybujeme se tedy nejen v oblasti ekonomického myšlení, ale také ve sféře lidského jednání. Úkolem finančního vzdělávání není proto pouze rozvoj orientace ve finanční problematice, ale s žáky je potřeba také procvičovat to, jak vybrat nejlepší řešení za daných podmínek. Zvažovat je proto potřeba nejen ekonomická kritéria, ale také okolnosti rodinné, společenské, právní, ale například i ekologické a etické. To, co je ekonomicky efektivní, totiž nemusí být za všech okolností ekologické, politicky vhodné, sociálně citlivé, morální nebo v souladu s platnými právními normami. Nalezená řešení je potřeba porovnávat s osobními preferencemi, ale i zkušenostmi a intuicí. Tento širší rámec pak představuje prostor pro ekonomicky zodpovědné rozhodování.

Doporučení

a) zasazujte výuku do širších souvislostí

- podporujte mezioborové vztahy například s ekonomikou, matematikou, ICT, sociologií, psychologii, geografii, ekologií, právem, filozofií, etikou (*u aktivity zaměřené na stanovení ceny jako součtu nákladů, zisku a DPH lze na příkladu džínových kalhot ukázat, odkud pochází materiál a suroviny, jakou roli hraje doprava, kdo všechno a v jaké míře má zisk z prodeje džínových kalhot¹⁴*)
- propojujte finanční vzdělávání s průřezovými tématy (např. *Osobnostní a sociální výchova, Výchova k myšlení v evropských a globálních*)

¹² Viz KOŠTÁLOVÁ, H. Metoda I.N.S.E.R.T. [Čtenářská gramotnost jako vzdělávací cíl pro každého žáka](#). Praha : Česká školní inspekce, 2010, str. 42–44.

¹³ Více informací např. [Česká obchodní inspekce, Dolceta – spotřebitelské vzdělávání online, Občanské sdružení spotřebitelů Test](#).

¹⁴ Podrobněji, viz CHÁRA, P. [Bohoušovy džíny](#). Metodický portál : Články, 2006.

souvislostech, Environmentální výchova, Mediální výchova, Člověk a životní prostředí, Člověk a svět práce)

- věnujte se ve výuce finančním aktualitám (*např. nabídce státních spořicíh dluhopisů*)

b) nezužujte finanční gramotnost na finanční matematiku a sledování ekonomických ukazatelů

- posuzujte numerické výsledky finančních úloh v kontextu reálných situací
- debatujte s žáky o příčinách a důsledcích, o výhodách a nevýhodách rozmanitých řešení
- porovnávejte různá měřítka hodnocení životních situací, diskutujte s žáky o hodnotovém žebříčku

7. Nepropagovat konkrétní produkty, služby a instituce

Jedním z úkolů finančního vzdělávání je zajistit základní orientaci a přehled ve finančních produktech a službách. Na druhou stranu je ale potřeba respektovat zásadu obecnosti, aby ve výuce nedocházelo k propagaci konkrétních produktů, služeb a institucí¹⁵. Vždy by proto mělo být představeno více nabídek, které mohou být mezi sebou porovnávány. Výuka je pak přednostně zaměřena na získávání dovedností a rozvíjení strategií pro život.

Doporučení

a) ukazujte rozmanitost nabídky produktů, služeb a institucí

- neomezujte se při výuce na představení jednoho produktu, služby nebo instituce, pracujte vždy se širší nabídkou (*do vyhledávání rozmanitých finančních produktů a služeb mohou být zapojeni také žáci*)

b) ved'te žáky k porovnávání nabídek produktů, služeb a institucí

- věnujte se s žáky porovnávání podobných produktů a služeb, ze kterých žáci vybírají ty nejvýhodnější pro danou situaci (*např. výběr povinného ručení nebo studentského konta*)
- sledujte s žáky vývoj některých produktů nebo služeb v čase (*např. akcie, hypotéky, služby telefonních operátorů*)
- rozvíjejte strategie vedoucí k informovanému rozhodování v duchu zásady „produkty, služby a instituce se mění, dovednosti zůstávají“ (*např. při řešení problémové úlohy mají žáci za úkol vybrat nejvýhodnější úvěrový produkt pro modelovou rodinu*)

B. Spolupráce

8. Spolupráce s kolegy

Finanční vzdělávání má interdisciplinární povahu. Prolíná se několika vzdělávacími obory i průřezovými tématy a k žákům se tedy dostává různými způsoby. Málokdy je finanční gramotnost samostatným předmětem, proto vyžaduje začlenění finanční gramotnosti do výuky jistou míru koordinace. Vhodné je začít u toho, v jakých předmětech je finanční vzdělávání realizováno a kde by mohlo být v souladu s rámcovými vzdělávacími programy

¹⁵ Podle OECD by finanční vzdělávání mělo být jasně odděleno a odlišeno od komerčního finančního poradenství.

a Standardy finanční gramotnosti posíleno. Schůzky zainteresovaných kolegů pak mohou přinést povědomí o prolínání vzdělávacího obsahu, inspiraci i společné naladění, ale také poznání, že na finanční vzdělávání nejste sami.

Doporučení

a) najděte si spojence

- kontaktujte se s kolegy, jejichž výuka s finančním vzděláváním souvisí
- nalad'te se společně na finanční vzdělávání, ve kterém si budete oporou
- konzultujte specifika finančního vzdělávání, využijte odbornosti a zkušeností svých kolegů (*např. při používání terminologie, matematických výpočtů nebo ICT nástrojů*)

b) diskutujte o zařazení finanční problematiky do výuky

- hledejte společně příležitosti pro realizaci finančního vzdělávání, opírejte se o mezioborové vztahy (*viz 6. doporučení*)
- zohledňujte logickou návaznost vzdělávacího obsahu napříč předměty
- přemýšlejte o možnostech integrace vzdělávacího obsahu, ať už ve formě dílčí aktivity, projektového dne nebo integrovaného předmětu (*viz 3. doporučení*)

c) sdílejte své zkušenosti s kolegy

- předávejte si vzájemně zkušenosti s osvědčenými lekcemi, projekty, pomůckami, informačními zdroji, semináři (*inspirací mohou být i vzájemné hospitace ve výuce*)

9. Spolupráce s rodiči

Jedním z ústředních témat finanční gramotnosti je hospodaření domácnosti. Je tedy zřejmé, že finanční vzdělávání bude úzce provázáno s rodinným prostředím, a to hned v několika rovinách. Finanční vzdělávání by mělo vést k tomu, aby žák zabezpečil finančně sebe a v budoucnu i svoji rodinu, a proto vychází ze situací, které žáci zažívají doma. I proto je doporučováno informovat rodiče o záměrech, principech a cílech finančního vzdělávání. Je důležité vytvořit takové prostředí, které bude pro všechny strany bezpečné. Jednou z možností, jak se vyhnout práci s citlivými osobními nebo rodinnými údaji, je vyučovat finanční gramotnost prostřednictvím inscenačních metod (*podrobněji o hraní rolí a modelových rodinách ve 13. doporučení*). Tímto přístupem lze rozptýlit některé obavy rodičů spojené s využíváním citlivých údajů a zvýšit ochotu spolupracovat a podpořit své děti na cestě za finanční gramotností. Za druhotný důsledek finančního vzdělávání může být považováno preventivní působení na rodičovskou veřejnost. To, že žáci přinesou ze školy domů finanční témata, může mít ve svém důsledku pozitivní vliv na finanční zodpovědnost rodičů.

Doporučení

a) představte principy a cíle finančního vzdělávání rodičům

- využijte možností rodičovských schůzek a představte rodičům koncepci finančního vzdělávání na vaší škole, zaměřte se na přínosy finančního vzdělávání pro běžný život
- vyzvěte rodiče ke spolupráci a podpoře tohoto tématu
- prezentujte aktivity spojené s finanční gramotností před rodičovskou veřejností

b) vytvořte ve finančním vzdělávání bezpečné prostředí pro rodiče i žáky

- objasněte používané metody a formy práce (*viz část C, 10.–14. doporučení*)

- nepracujte s citlivými osobními údaji, upřednostňujte práci s fiktivními údaji prostřednictvím inscenačních metod (viz 13. doporučení)

C. Metody a formy práce

10. Řešení úloh z běžného života

Finanční vzdělávání je orientované na rozvíjení dovedností pro život, a proto by mělo být s každodenním životem úzce provázáno. Je vhodné připravit takové výukové aktivity, které umožňují relativně autentický prožitek finanční situace a které vedou k osvojení strategií zodpovědného rozhodování. K tomuto účelu lze doporučit zejména metodu heuristickou, resp. metodu řešení problémů (problémovou výuku) a situační metody. **Heuristická metoda** bývá často charakterizována jako učení objevováním (*Heuréka!* znamená *Objevil jsem to! Našel jsem to! Mám to!*). Žákům nejsou předkládána k osvojení fakta nebo výsledky, ale žáci jsou podněcováni k tomu, aby sami hledali řešení. **Metody situační** mají velmi blízko k životní realitě. Jejich podstatou je řešení určité problémové situace, která je odrazem skutečné události. Žáci pak využívají svých vědomostí a dovedností, pracují s informačními zdroji, ale zohledňují také své zkušenosti, názory a postoje. Společně diskutují o možných řešeních, hledají jejich výhody a nevýhody a rozhodují se, které řešení je za daných podmínek nejlepší.

Doporučení

a) podporujte žákovské objevování a samostatné řešení problémových situací

- kladte žákům kreativní problémové otázky a úkoly, které se jich bezprostředně dotýkají (*např. Porovnejte 3 nabídky telefonních tarifů vhodné pro žáky, vyberte pro vás nejvýhodnější nabídku a svůj výběr zdůvodněte.*)
- nepředkládejte žákům k osvojení hotová řešení, podporujte aktivní objevování efektivních strategií (*např. můžete žákům předložit ukázkou nevyrovnaného rodinného rozpočtu s tím, aby našli problém a představili několik variant řešení*)
- vedte žáky k poznání, že každý problém má více možných řešení, která jsou ovlivněna okolnostmi konkrétní situace (*např. finanční situací v celé rodině, rodinnými vztahy, zaměstnáním*)

b) postavte finanční vzdělávání na dovednostech potřebných pro praktický život

- zaměřte se na finanční situace spojené s provozem domácnosti (*rodinný rozpočet, výběr dovolené, pojištění auta*)
- pracujte s příklady, které jsou blízké běžnému životu žáků¹⁶ (*např. výběr nejvýhodnějšího studentského konta nebo telefonního tarifu*)
- přesuňte výuku ze školních lavic do reálného prostředí (*např. do banky, do směnárny nebo do obchodu, kde je možné porovnávat ceny různých balení výrobků nebo výhodnost nákupu zboží akci a kde je možné sledovat marketingové triky obchodních řetězců*)

c) překonávejte izolovanost vyučovacích předmětů

- předkládejte žákům takové problémy, které vyžadují uplatnění znalostí, schopností a dovedností z více předmětů (*v reálném životě také není*

¹⁶ Inspirací mohou být také vzdělávací televizní seriály České televize [Krotitelé dluhů](#) nebo [Suma sumárum aneb Kde jsou mé peníze](#).

nakupování jen záležitostí matematiky, ale promítají se do něj i aspekty psychologické, sociologické, právní atd.)

- pokuste se v rámci nějaké aktivity nebo projektu integrovat vzdělávací obsah několika předmětů (viz 3. doporučení)

11. Využívání informačních a komunikačních technologií

Finanční svět se dnes bez informačních a komunikačních technologií (ICT) téměř neobejde. I proto je nutné ve škole žáky na tuto situaci připravovat a finanční vzdělávání přirozeně s ICT propojovat. Například při zpracovávání výpočtů, grafů nebo při získávání, ověřování a prezentování informací. Nejvyužívanějším nástrojem v oblasti finančního vzdělávání je **tabulkový procesor**. Jeho funkce a grafické nástroje umožňují provádět finanční výpočty, modelovat, vizualizovat a porovnávat finanční vztahy nebo například vytvářet rozpočty. Při změně vstupních dat pak dochází k automatické úpravě výsledků. Dalším užitečným pomocníkem může být program **GeoGebra**¹⁷, který byl původně navrhnout pro kreslení dynamických obrázků v geometrii. Ve finančním vzdělávání může být tento program využíván zejména při tvorbě a úpravách grafů. Dalším zajímavým nástrojem mohou být **online finanční kalkulatory**¹⁸. Ty mohou pomoci s porovnáváním konkrétních produktů, ale i s výpočtem mzdy a další údajů. Zpestřením výuky finanční gramotnosti pak mohou být také počítačové hry (viz 14. doporučení). Pro pokročilejší mohou být zajímavé aplikace pro vedení osobního účetnictví prostřednictvím chytrých mobilních telefonů¹⁹ nebo další finanční programy pro domácnost²⁰. Doporučené programy a aplikace jsou k dispozici zdarma.

Doporučení

a) vyučujte finanční gramotnost prostřednictvím ICT

- domluvte se na spolupráci s učitelem ICT a hledejte možnosti efektivního propojování výuky
- využívejte ve výuce počítače, mobilní telefony, interaktivní tabule, tablety
- zjistěte úroveň ICT dovedností žáků (*např. zda už pracovali s tabulkovým procesorem, na jaké úrovni jej ovládají*)
- zapojte ICT do výuky postupně při některých činnostech (*např. při vyhledávání informací, pro vytvoření rozpočtu modelové rodiny nebo využití online finančního kalkulatoru pro zjištění nejvýhodnějšího studentského konta*)
- neomezujte se na individuální práci, ICT lze efektivně využívat i při skupinové práci

b) požadujte po žácích zpracování některých úloh pomocí tabulkového procesoru²¹

- jděte žákům příkladem a ukažte jim užitečné nástroje a funkce, poté nechte žáky pracovat samostatně nebo ve dvojicích
- zaměřte se zejména na sestavování rodinného rozpočtu, porovnávání finančních produktů (včetně jejich následné vizualizace ve formě grafů), na sledování splátek a úroků, na stanovení ceny jako součtu nákladů, zisku a DPH
- zpracované úlohy mohou být učiteli zaslány ke kontrole e-mailem

¹⁷ Viz <<http://www.geogebra.org/cms/>>. Program je nabízen zdarma.

¹⁸ Např. <www.bankovnipoplatky.com>, <<http://www.mesec.cz/kalkulacky/>>, <<http://www.penize.cz/kalkulacky>>.

¹⁹ Např. <www.buxfer.com> nebo <www.financisto.com>. Aplikace jsou nabízeny zdarma.

²⁰ Např. [AceMoney](#) nebo [RO Money](#). Programy jsou nabízeny zdarma.

²¹ Čerpat lze například z publikace Využití programu Excel v práci učitele matematiky. Praha : Univerzita Karlova, 2007.

c) ved'te žáky k využívání online finančních kalkulačtorů

- seznamte žáky s možnostmi i riziky některých online finančních kalkulačtorů
- připravte pro žáky úlohy, při kterých musí využít online finančních kalkulačtorů (např. *přepočet měn, výpočet čisté mzdy, zjištění výhodnosti spoření*)
- zkuste s žáky porovnávat zpracování úlohy a její výsledky pomocí tradičních výpočtů a prostřednictvím online finančních kalkulačtorů

12. Podněcování kooperace žáků

Spolupráce při dosahování společných cílů je jedním ze základních rysů kooperativní výuky. Jejím přínosem je aktivizace žáků, rozvíjení komunikace, vzájemné obohacování a posilování sociálního rozvoje žáků. Výuce nedominoje interakce mezi učitelem a jednotlivcem, výrazně je totiž posílena interakce mezi žáky navzájem, kdy jsou členové skupiny při práci na sobě závislí. Učí se tím překonávat soutěživost ve prospěch spolupráce a tolerance. Žáci si mohou předávat zkušenosti, mohou se od sebe vzájemně učit a mohou tak přirozeně formovat své názory a postoje ve skupině vrstevníků. Práce ve skupině umožní každému zapojit se podle jeho schopností, dává možnost vyniknout a uplatnit znalosti či přednosti, které ostatní nemají. Žáci při kooperativní výuce sdílejí zkušenosti ze své rodiny, aplikují různé strategie, ale také si uvědomují, že v přístupu k financím i ve finanční situaci rodin existují rozdíly. Kooperace nemusí probíhat jen na úrovni třídy, ale může se také jednat o meziškolní či mezinárodní projekty.

Doporučení

a) zařazujte kooperativní výuku jako alternativu k frontální výuce

- rozdělte žáky při vhodných výukových situacích do homogenních, či heterogenních skupin²² (*žáky může rozdělit náhodně losováním, podle preferencí žáků nebo podle výukového záměru, kdy můžete do skupiny zařadit slabší a šikovnější žáky, případně můžete žákům přidělit i skupinové role*)
- zadávejte spíše složitější (problémové) úlohy, které mají více možností řešení (*např. Rozhodněte, zda si rodina Svobodových bude moci s danými příjmy a výdaji dovolit nákup nové pračky, své rozhodnutí zdůvodněte. Viz 9. doporučení.*)
- umožněte závěrečnou prezentaci a reflexi skupinové práce

b) začleňujte projektovou výuku, která vede k vytvoření skupinového výtvaru

- zadejte žákům přípravu skupinového výtvaru spojeného s finančním vzděláváním (*např. propagační leták na studentské konto, ...*)
- představte žákům kritéria hodnocení produktu a vymezte podmínky práce
- nabídněte prostor pro představení společných výtvarů a pro zhodnocení skupinové práce

²² Pro více informací viz [Skupinová práce. Minimetodika VÚP](#). Metodický portál: Digifolio. Praha : NÚV, 2011.

13. Uplatňování inscenačních metod

Inscenační metody, které jsou založeny na simulaci a hraní rolí, jsou jednou z možností, jak žáky vtáhnout do finanční problematiky. Lze tak rozvíjet finanční strategie, ale zároveň nepracovat s citlivými osobními údaji. I proto mají tyto metody ve finančním vzdělávání široké uplatnění. Umožňují hlubší porozumění vzdělávacímu obsahu, ale především jsou vhodné pro rozvoj sociálních dovedností, kdy se žáci učí rozhodovacím mechanismům, které lze pak uplatnit v běžném životě. Žáci se ve výuce chovají tak, jak to vyžaduje jejich role, vcítují se do situace zevnitř. Hrát roli (převážně dospělých občanů) je pro žáky motivující a zábavné. Tím, že žáci předstírají, že jsou jinou osobou, mohou problém prozkoumat z jiného úhlu pohledu. Upřesňováním situace lze pak představit množství rozmanitých variant. Inscenační metody jsou vhodné také pro nácvik asertivní komunikace (*např. v případě v porušení práv spotřebitele*). Na principu simulace také staví některé deskové nebo počítačové hry zaměřené na rozvoj finanční gramotnosti (*více ve 14. doporučení*). Pokročilou úroveň simulace představují například fiktivní firmy²³. Jedná se o virtuální společnosti, které jsou zakládány především žáky středních škol a které spolu obchodují podle běžných obchodních zvyklostí, ale používají fiktivní peníze.

Doporučení

a) vytvářejte příležitosti pro uplatňování inscenačních metod

- vyberte vhodné výukové situace, vymezte jejich výukové cíle (*např. používání a vracení peněz v obchodě, stanovení ceny na základě poptávky a nabídky, reklamace, porušení práv spotřebitele, řešení deficitu rodinného rozpočtu*)
- nachystejte vhodné pomůcky a potřeby pro práci (*do přípravy tabulek, rozpočtů, shánění letáků mohou být zapojeni také žáci*)

b) stanovte role účastníků situace

- charakterizujte blíže osoby a popište situaci, ve které se nacházejí (*např. žák střední školy dostávající kapesné 500 Kč měsíčně*)
- zadávejte žákům role *členů rodiny* nebo role *nakupujícího a prodávajícího*
- zkuste výuku prostřednictvím tzv. modelových rodin, kdy žáci v dané roli pracují po celý školní rok

c) umožněte prezentaci inscenací

- nabídněte prostor pro předvedení situací
- ved'te žáky k hledání alternativních řešení
- komentujete společně s žáky inscenace, analyzujte příčiny a důsledky předvedených situací

14. Zařazování didaktických her

Didaktické hry představují další možnost, jak v praxi realizovat či zpestřit finanční vzdělávání. Většinou se jedná o klasické skupinové hry nebo strategické hry, které jsou zpracovány jako deskové hry nebo jako počítačové aplikace a které simulují rozmanité životní situace. Prostřednictvím didaktických her lze pak s žáky řešit i složité učební úlohy. Didaktické hry mohou plnit funkci motivační i procvičovací, kdy žáci mohou využít získané

²³ Činnost sítě fiktivní firem zajišťuje [Centrum fiktivních firem](#) (CEFIF), které je součástí Národního ústavu pro vzdělávání.

dovednosti a vědomosti, které jsou tímto způsobem upevňovány. Nevýhodou některých deskových didaktických her bývá vyšší pořizovací cena a to, že se nemohou zapojit všichni žáci ve třídě. Problémem může být také časová náročnost her. Doporučené počítačové hry (resp. jejich demoverze) jsou k dispozici zdarma.

Doporučení

a) sbírejte zkušenosti s hraním didaktických her

- čerpejte náměty z odborných publikací²⁴
- získajte osobní zkušenost s hraním deskových her (např. na semináři ke hře *Finanční svoboda* nebo ke hře *Virtulife*)

b) vyzkoušejte některé didaktické hry ve výuce

- vyzkoušejte ve výuce deskovou hru zaměřenou na finanční gramotnost (např. *Cashflow pro děti*, *Finanční svoboda*, *Virtulife*, *Zahrada. Den zúčtování aneb jak se pěstují peníze*)
- zpestřete výuku počítačovou hrou rozvíjející finanční gramotnost (např. hra [Apple Cup](#), hra [Economia](#), hra [Inflation Island](#), demoverzi hry [Moje familie](#)²⁵, pexeso [MoneyMánie](#), demoverzi hry [Peníze kolem nás](#), online hra [Spořínkov](#))

²⁴ Např. z materiálu [Ekonomické hry a řešení otázek a příkladů](#) (jedná se o elektronickou přílohu publikace Úvod do ekonomie pro střední školy. Praha : C. H. Beck, 2001) nebo z publikace [Příklady využití internetových aplikací ve výuce na ZŠ a SŠ](#). Praha : Generation Europe, 2011.

²⁵ Přihlašovací údaje demoverze jsou e-mail: idnes@idnes.cz, heslo: idnes.

III. Závěr

Metodická doporučení uvedená v tomto textu jsou shrnutím postupů a zásad směřujících ke zvyšování finanční gramotnosti v základním a středním vzdělávání. **Povaha tohoto materiálu je především doporučující.** Záměrem není předepisovat, co všechno by se mělo ve finančním vzdělávání realizovat. Cílem je na konkrétních příkladech ukázat, jakými způsoby lze u žáků finanční gramotnost budovat a rozvíjet. Inspiraci pak mohou čtenářům přinést četné **odkazy na pomůcky, nástroje, aplikace, literaturu i další informační zdroje.**²⁶

Metodická doporučení jsou v souladu s *Rámcovým vzdělávacím programem pro základní vzdělávání*, *Rámcovým vzdělávacím programem pro gymnázia* a *Rámcovými vzdělávacími programy pro střední odborné vzdělávání*. Vycházejí z *Národní strategie finančního vzdělávání* a *Systému budování finanční gramotnosti na základních a středních školách* (včetně *Standardů finanční gramotnosti*).

²⁶ Jako informační rozcestník může sloužit také [digifolio Finanční gramotnost](#), které je umístěno na Metodickém portále www.rvp.cz.

IV. Pomůcky a nástroje

€CONOMIA. Hra [online]. Frankfurt nad Mohanem : Evropská centrální banka, 2009 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW:

<<http://www.ecb.europa.eu/ecb/educational/economia/html/index.cs.html>>.

AceMoney [počítačový program]. USA : MechCad Software, 2012 [cit. 2012-05-23].

Dostupné z WWW: <<http://www.mechcad.net/products/acemoney/free-personal-finance-software-quicken-alternative.shtml>>.

Buxfer [online]. [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <<http://www.buxfer.com>>.

Financisto [online]. [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <<http://financisto.com/>>.

Finanční kvarteto [online]. Praha : Generation Europe, 2010 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <<http://www.generationeurope.cz/cs/ke-stazeni>>.

Finanční svoboda. Desková hra. K. F. P. : Praha, 2009.

GeoGebra. Počítačový program. [online]. 2012 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW:

<<http://www.geogebra.org/cms/>>.

Inflation Island. Hra [online]. Frankfurt nad Mohanem : Evropská centrální banka, 2009 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW:

<<http://www.ecb.europa.eu/ecb/educational/inflationisland/html/index.cs.html>>.

Kalkulačky. *Měšec* [online]. 2012 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW:

<www.mesec.cz/kalkulacky/>.

Kalkulačky. *Peníze* [online]. 2012 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW:

<www.penize.cz/kalkulacky/>.

KIYOSAKI, T. R. *Cashflow pro děti. Desková hra*. Praha : Pragma, 2011.

Moje Famílie. Hra [online]. Praha : OVB, 2010 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW:

<<http://www.mojefamilie.cz/>>.²⁷

Peníze kolem nás. Základy finanční gramotnosti. Počítačový program [online]. Praha :

Pachner, [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <<http://www.financni-gramotnost-hrou.cz/>>.²⁸

Pexeso MoneyMánie [online]. Praha : Česká spořitelna, 2012 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <<http://www.moneymanie.cz/cz/bavte-se/pexeso/>>.

²⁷ Přihlašovací údaje demoverze jsou e-mail: idnes@idnes.cz, heslo: idnes.

²⁸ Demo online verze dostupná z <<http://www.financni-gramotnost-hrou.cz./demo/financni-gramotnost.html>>.

SKOŘEPA, M., KRÍŽOVÁ, H. *AppleCup. Počítačový program* [online]. Praha : Česká společnost ekonomická, 2009 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <<http://cse.cz/hranatrh/?path=hranatrh>>.

Spořínkov. Hra [online]. Praha : Česká spořitelna, 2010 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <<http://www.csas.cz/Sporinek/?from>>.

SVETLÍK, S. *RQ Money. Počítačový program* [online]. Slovenská republika, 2012 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <<http://www.rq.sk/>>.

ŠISLER, V., PETÝRKOVÁ, L. *Zahrada. Velká voda aneb nauč se plavat ve financích. Třídní projektová hra*. Praha : Generation Europe, 2011.

Virtulife. Desková hra. Rokycany : Ekogram, 2011.

VODIČKA, J., PETÝRKOVÁ, L. *Zahrada. Den zúčtování aneb jak se pěstují peníze. Desková hra*. Praha : Generation Europe, 2011.

V. Informační zdroje

Bankovní poplatky [online]. 2012 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <www.bankovnipoplatky.com>.

BUCHTOVÁ, M. a kol. *Příklady využití internetových aplikací ve výuce na ZŠ a SŠ* [online]. Praha : Generation Europe, 2011 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <http://www.generationeurope.cz/images/pdf/internetove_aplikace_ve_vyuce.pdf>.

Centrum fiktivních firem [online]. Praha : NÚV, 2012 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <<http://www.nuv.cz/vzdelavani-v-cr/centrum-fiktivnich-firem>>.

Dnešní finanční svět [online]. Praha : TERRA-KLUB, 2012 [cit. 2013-02-21]. Dostupné z WWW: <http://www.csas.cz/static_internet/cs/Komunikace/Spolecenska_odpovednost/Spolecenska_odpovednost/Prilohy/dfs_cs_brozura.pdf>.

DOBEŠ, M. et al. *Příručka pro učitele – DOLCETA. Náměty a plány hodin pro spotřebitelské vzdělávání* [online]. Brusel : Evropská komise, 2009 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <http://www.generationeurope.cz/images/pdf/cz_teachers_kit_dolceta.pdf>.

Dolceta. Online spotřebitelské vzdělávání. Informační portál [online]. Brusel : Evropská komise, 2012 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <<http://www.dolceta.eu/ceska-republika/>>.

DVOŘÁKOVÁ, Z., SMRČKA, L. a kol. *Finanční vzdělávání pro střední školy. Se sbírkou řešených příkladů na CD*. Praha : C. H. Beck, 2011.

Finanční gramotnosti ve výuce. Metodická příručka [online]. Praha : Národní ústav pro vzdělávání, divize VÚP, 2011 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2011/11/Financni_gramotnost_ve_vyuce_definitivni.pdf>.

Gramotnosti ve vzdělávání. Příručka pro učitele. [online]. Praha : Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2010 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <<http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2010/02/Gramotnosti-ve-vzdelavani1.pdf>>.

Gramotnosti ve vzdělávání. Soubor studií [online]. Praha : Výzkumný ústav pedagogický, 2011 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2011/06/Gramotnosti_ve_vzdelavani_soubor_studii1.pdf>.

HESOVÁ, A. Finanční gramotnost. *Metodický portál: Digifolio* [online]. Praha : NÚV, 2012 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <<http://digifolio.rvp.cz/view/view.php?id=2939>>.

HESOVÁ, A. Průvodce upraveným RVP ZV. *Metodický portál: Digifolio* [online]. Praha : NÚV, 2013 [cit. 2013-04-09]. Dostupné z WWW: <<http://digifolio.rvp.cz/view/view.php?id=6461>>.

HOLMAN, R., POSPÍCHALOVÁ, D. *Úvod do ekonomie pro střední školy.* Praha : C. H. Beck, 2001.

CHÁRA, P. Bohoušovy džíny. *Metodický portál: Články* [online]. 2006 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <<http://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/880/BOHOUSOVY-DZINY.html>>.

Inspiromat. Zásobník materiálů k výuce finanční gramotnosti na základní škole. Kladno : AISIS, 2012.

Integrace vzdělávacího obsahu. *Metodický portál: Digifolio* [online]. Praha : NÚV, 2012 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <<http://digifolio.rvp.cz/view/view.php?id=4653>>.

JAKEŠ, P. a kol. *Finanční gramotnost pro druhý stupeň základní školy.* Praha : Fortuna, 2011.²⁹

JAKEŠ, P. a kol. *Finanční gramotnost pro první stupeň základní školy.* Praha : Fortuna, 2011.³⁰

JANČAŘÍK, A., HOŠPESOVÁ, A., DVOŘÁK, P. *Využití programu MS Excel v práci učitele matematiky.* Praha : Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2007.

Junior Achievement. 2012 [online]. [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <<http://www.jacr.cz>>.

KALHOUS, Z., OBST, O. a kol. *Školní didaktika.* Praha : Portál, 2002.

KAŠOVÁ, J. a kol. *Rozumíme penězům.* Kladno : AISIS, 2009.

²⁹ Učebnice a pracovní sešity.

³⁰ Učebnice a pracovní sešit.

KAŠOVÁ, J., ISTENČIN, L. *Výchova k finanční gramotnosti*. Plzeň : Fraus, 2012.³¹

KLÍNSKÝ, P. et al. *Finanční gramotnost – obsah a příklady z praxe škol* [online]. Praha : Národní ústav odborného vzdělávání, 2008 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: http://www.nuov.cz/uploads/Financni_gramotnost_obsah_a_priklady_z_praxe_skol.pdf.

KLÍNSKÝ, P., CHROMÁ, D. *Finanční gramotnost – úlohy a metodika* [online]. Praha : Národní ústav odborného vzdělávání, 2009 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <http://www.nuov.cz/uploads/FG/Fingramotnost.pdf>.

KLÍNSKÝ, P., MÜNCH, O., CHROMÁ, D. *Ekonomika. Ekonomická a finanční gramotnost pro střední školy*. 3. vyd. Praha : EDUKO, 2013.

Koncepční rámec finanční gramotnosti ve výzkumu PISA 2012. Volný překlad originálu [online]. Praha : ČŠI, 2013 [cit. 2013-02-21]. Dostupné z WWW: <http://www.csicr.cz/getattachment/cz/O-nas/Mezinarodni-setreni/PISA/Koncepcni-ramec-financni-gramotnosti-ve-vyzkumu-PI/Koncepcni-ramec-fin-gram-PISA-s-logolinkem.pdf>.

KOŠŤÁLOVÁ, H. *Metoda I.N.S.E.R.T. Čtenářská gramotnost jako vzdělávací cíl pro každého žáka*. [online]. Praha : Česká školní inspekce, 2010 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <http://www.csicr.cz/getattachment/e3f10306-d59d-45fe-af32-667dfed1dbde>.

Krotitelé dluhů. Televizní seriál [online]. Praha : Česká televize, 2009–2012 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10213556322-krotitele-dluhu/video/>.

MAŇÁK, J., ŠVEC, V. *Výukové metody*. Brno : Paido , 2003.

Matematika. Aktivně, aktuálně a s aplikacemi. Praha : P3K, 2012.

Národní strategie finančního vzdělávání. Aktualizované znění [online]. Praha : Ministerstvo financí ČR, 2010 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/Narodni_strategie_Financniho_vzdelavani_MF2010.pdf

NAVRÁTILOVÁ, P. *Finanční gramotnost*. Kralice na Hané : Computer Media, 2011.³²

O penězích a lidech. Animovaný film [online]. Praha : ČNB, 2011 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <http://www.youtube.com/watch?v=HrQTBqxbNZ0>.

Občanské sdružení spotřebitelů TEST [online]. 2012 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <http://www.dtest.cz/>.

ODVÁRKO, O. *Úlohy z finanční matematiky pro střední školy*. Praha : Prometheus, 2005.

ODVÁRKO, O., ROBOVÁ, J. *Matematika a budování finanční gramotnosti*. Praha : P3K, 2012.

³¹ Učebnice a příručka učitele.

³² Učebnice žáka a učebnice učitele.

PASCH, M. et al. *Od vzdělávacího programu k vyučovací hodině*. Praha : Portál, 2005.

PETRÁŠKOVÁ, V., HORVÁTHOVÁ, Z. *Vybrané kapitoly z finanční gramotnosti*. České Budějovice : Jihočeská univerzita, 2010.

PETÝRKOVÁ, L. *Metodický manuál pro učitele k deskové hře Zahrada. Den zúčtování aneb jak se pěstují peníze* [online]. Praha : Generation Europe, 2011 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <http://www.generationeurope.cz/images/pdf/manual_zahrada.pdf>.

PETÝRKOVÁ, L., CHMELÁŘOVÁ, P. *Základy finanční gramotnosti*. Praha : Generation Europe, 2012.

PISA 2012. *Finanční gramotnost. Příklady úloh* [online]. Praha : ČŠI, 2012 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <http://www.csicr.cz/getattachment/cz/O-nas/Mezinarodni-setreni/PISA/Priklady-uloh-z-financni-gramotnosti/FL_uvolnene_ulohy.pdf>.

POSPÍCHALOVÁ, D., HOLMAN, R. *Ekonomické hry a řešení otázek a příkladů. Elektronická příloha publikace Úvod do ekonomie pro střední školy* [online]. Praha : C. H. Beck, 2001 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <http://eshop.beck.cz/files/Ekonomicke_hry.pdf>.

RADOVÁ, J., DVOŘÁK, P., MÁLEK, J. *Finanční matematika pro každého*. Praha : Grada, 2009.

Rámcové vzdělávací programy pro odborné vzdělávání [online]. Praha : NÚOV, 2007–2010 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <<http://www.nuov.cz/ramcove-vzdelavaci-programy>>.

Rámcový vzdělávací program pro gymnázia [online]. Praha : Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPG-2007-07_final.pdf>.

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání [online]. Praha : Národní ústav pro vzdělávání, 2013 [cit. 2013-02-21]. Dostupné z WWW: <http://www.nuv.cz/file/214_1_1/>.

RATHOUSKÁ GRMELOVÁ, E. a kol. *Finanční gramotnost – Analýza zapracování finanční gramotnosti do ŠVP středních odborných škol* [online]. Praha : Národní ústav odborného vzdělávání, 2010 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <http://www.nuov.cz/uploads/FG/FG_web.pdf>.

Rozumíme penězům [online]. Kladno : AISIS, 2009. [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <<http://www.rozumimepenezum.cz/>>.

Rozvíjíme ICT gramotnost žáků. Metodická příručka [online]. Praha : Národní ústav pro vzdělávání, divize VÚP, 2011 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2012/01/ICT_gramotnost.pdf>.

Rozvíjíme ICT gramotnost žáků. Minimetodika VÚP. *Metodický portál: Digifolio* [online]. Praha : NÚV, 2011 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <<http://digifolio.rvp.cz/artefact/file/download.php?file=38949&view=5473>>.

Sdělení ředitelům škol v základním a středním vzdělávání o zařazení finanční gramotnosti do PISA 2012 a další doporučení [online]. Praha : MŠMT, 2011 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/sdeleni-k-financni-gramotnosti>>.

SKALKOVÁ, J. *Obecná didaktika: vyučovací proces, učivo a jeho výběr, metody, organizační formy vyučování*. 2. rozš. vydání. Praha : Grada Publishing, 2007.

SKOŘEPA, M., SKOŘEPOVÁ, E. *Finanční a ekonomická gramotnost pro základní školy a víceletá gymnázia*. Praha : Scientia, 2008. 3 sv.

SKOŘEPOVÁ, E. *O penězích a hospodaření: s Kačkou a Filipem*. Praha : Fragment, 2010.

Skupinová práce. Minimetodika VÚP. *Metodický portál: Digifolio* [online]. Praha : NÚV, 2011 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <<http://digifolio.rvp.cz/artefact/file/download.php?file=38933&view=5473>>.

Slabikář finanční gramotnosti. Učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti. Praha : COFET, 2009.

Slovníček pojmů v bankovníctví. *Bankovní poplatky* [online]. 2012 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <www.bankovnipoplatky.com/slovnicek-pojmu-v-bankovnictvi-585.html>.

Slovník bankovních a finančních pojmů. *Business Info* [online]. 2013 [cit. 2013-02-21]. Dostupné z WWW: <<http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/slovník-bankovnich-a-financnich-pojmu-21441.html>>.

Slovník výrazů. *Finanční gramotnost* [online]. 2012 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <www.financniagramotnost.eu/stranka/clanky-a-informace/slovník-vyrazu/12/>.

Slovník. *Abeceda rodinných financí* [online]. 2012 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <www.abecedarodinnychfinanci.cz/stranka/slovník>.

SMOLÍKOVÁ, K. *Spořínková učebnice. 30 pracovních listů a metodika pro učitele k výuce finanční gramotnosti pro 4. a 5. ročník ZŠ* [online]. Praha : Česká spořitelna, 2011 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <http://www.csas.cz/static_internet/cs/Testy/Podpora_WCM/Funkcni_podpora/Prilohy/metodika.pdf>.³³

Soutěž Finanční gramotnost [online]. Praha : Finanční gramotnost, 2010 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <<http://www.fgsoutez.cz/>>.

Suma sumárum aneb Kde jsou mé peníze. Televizní seriál [online]. Praha : Česká televize, 2011–2012 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <<http://www.ceskatelevize.cz/porady/10319299084-suma-sumarum-aneb-kde-jsou-me-penize/>>.

³³ Pracovní listy k učebnici jsou dostupné na adrese:

<http://www.csas.cz/static_internet/cs/Testy/Podpora_WCM/Funkcni_podpora/Prilohy/pracovni_listy.pdf>.

SYSLOVÁ, B., HÁŠA, M., OUPIC, M.. *Tajný deník Barborky Syslové aneb Cesta k finanční samostatnosti*. Praha : Profess Consulting, 2006.

Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách. [online]. Společný dokument MF, MŠMT a MPO. Praha, 2007 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/system-budovani-financni-gramotnosti-na-zakladnich-a-strednich-skolach>>.

Školní atlas Dnešní finanční svět. Praha : TERRA-KLUB, 2012.

Testování PISA v roce 2012 [online]. Praha : ČŠI, 2012 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <<http://www.pisa2012.cz>>.

TICHÁ, M. Etické aspekty finančního vzdělávání. *Metodický portál: Články* [online]. 2010 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <<http://clanky.rvp.cz/clanek/c/G/8167/ETICKE-ASPEKTY-FINANCNIHO-VZDELAVANI.html>>.

TICHÁ, M. Zisk – symbol úspěchu a výchova k ekonomickému myšlení. *Metodický portál: Články* [online]. 2010 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <<http://clanky.rvp.cz/clanek/c/G/8799/ZISK---SYMBOL-USPECHU-A-VYCHOVA-K-EKONOMICEMU-MYSLENI.html>>.

VRBKOVÁ, L. *Už nikdy dlužníkem*. Praha : COFET, 2009.

VI. Seznam používaných zkratk

CEFIF	Centrum fiktivních firem
ČR	Česká republika
DPH	daň z přidané hodnoty
EU	Evropská unie
ICT	Informační a komunikační technologie
MF	Ministerstvo financí
MPO	Ministerstvo průmyslu a obchodu
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development
PISA	Programme for International Student Assessment
RVP G	Rámcový vzdělávací program pro gymnázia
RVP SOV	Rámcové vzdělávací programy pro střední odborné vzdělávání
RVP ZV	Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání
ŠVP	Školní vzdělávací program
ZŠ	základní škola